

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
TÜRKİYE KÜLTÜR PORTALI PROJESİ

TARİH
TÜRKLER'DEN ÖNCE ANADOLU
DOĞU ROMA (BİZANS) İMPARATORLUĞU M.S. 395-1453

Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY

2009
ANKARA

2.3. Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu (M.S. 395-1453)

Anahtar Kelimeler: Doğu Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Theodosius soyu, Justinian sülalesi, Heraklius sülalesi, İsavriya sülalesi, Amorion sülalesi, Makedonya sülalesi, Dükaslar sülalesi, Komnenler sülalesi, Angeloslar sülalesi, Lâtin uygarlığı, Paleologlar sülalesi.

Bizans şehrini yeniden kuran ve burasını Roma İmparatorluğu'nun merkezi yapan **Konstantinus**'tur. Roma İmparatoru **I. Teodos** ölürken ülkesini iki oğlu arasında paylaşmış, Doğu Roma toprakları Arkadius'a düşmüştü. Doğu Roma'nın merkezi Bizans şehri olduğu için bu imparatorluğa Bizans İmparatorluğu denilmiştir. Ortaçağ boyunca devam eden Bizans İmparatorluğu'nda çeşitli sülaleler işbaşına geçmiştir.

Theodosius (Teodos) Soyu (395-518)

Bu sülale **Arkadius**'la başlar. Arkadius'un babasının adı **Thodosius** olduğundan bu adı almıştır. Bu sülale döneminde din tartışmaları ve dinî ayrılıklar ortaya çıkmıştır. Bizans'ta büyük bir tehlike hâline gelen **Gotlar** Bizans İmparatoru **Zenon** zamanında (488) birbirine kırdırılarak Batı Roma üzerine sevk edilmiştir. İstanbul Surları İmparator **Tehodosius** tarafından yeni baştan yaptırıldı. İmparator Tehodosius ayrıca Konstantinus'tan beri bütün imparatorların fermanlarını **Codex Theodosianus** adlı bir dergide toplattı. Bizans Üniversitesi'nin temelini attı. **Attila** zamanında Hunlar'a vergi vermek zorunda kalan bu sülale Attila'nın ölümünden sonra **Dengizik** de öldürerek Hun tehlikesinden kurtuldular.

Justinian Sülalesi Devri (518-610)

Bu sülaleyi İliryalı bir köylü olan **Justin** kurdu. Theodosius soyunun son imparatoru **Anastas**'ın yerine bir mirasçı veya veliaht bırakmadan ölümü üzerine o sırada hassa ordusu komutanı olan **Justin**, senatoya baskı yaparak kendisini imparator ilân ettirdi. İhtiyar Justin'in ölümünden sonra yerine yeğeni **Justinianus** geçti (527). Ancak önceki İmparator Anastas'ın yeğenleri ve onların Yeşiller Partisi büyük bir propaganda ile Justinianus'u devirmek için harekete geçtiler. Tarihte **Nika İhtilâli** olarak bilinen bu ihtilâl, **General Beliserüs** tarafından kanlı bir şekilde bastırıldı. Anastas'ın yeğenleri idam olundular. Justinianus, İran'la devam eden savaflara son vererek 532'de barış yaptı. Daha sonra General Beliserüs'ü Kuzey Afrika'ya göndererek **Vandal Krallığı**'na son verdi (533). Ancak buradaki Bizans hâkimiyeti 548 yılında sağlanabildi. 533 yılında Vandal seferinden dönen General Belizerüs'ü İtalya'ya **Ostrogotlar** üzerine gönderdi. Belizerüs Sicilya ve Napoli'yi zapt ederek kuzeye doğru ilerleyip Ostrogot Krallığı'nın merkezi **Ravenna**'yı da aldı. Belizerüs'ün geri dönmesinden sonra İtalya'ya gönderilen **General Narses** 554 yılında Ostrogot Krallığı'na son verdi. 554 yılında generallerinden **Liberius**'u İspanya'ya göndererek **Vizigotlar**'a da egemenliğini kabul ettirdi. Justinianus ayrıca arkadaşı **Tribonianus** başkanlığında bir hukukçular komisyonu kurarak **Codex Justinianus** adlı hukuk belgesini hazırlattı. 565 tarihinde ölen Justinianus'tan sonra kurduğu imparatorluk sarsılmaya başladı. Bizans tahtı başka bir sülalenin eline geçti.

Heraklius Sülalesi (610-717)

Bu sülale Kartaca Valisi **Heraklius**'un oğlu genç **Heraklius** tarafından kurulmuştur. Heraklius **Bayan Kağan** komutasında Bizans'ı kuşatan Avar Türkleri'nin saldırısını

püskürttükten sonra (626), Sasanîler üzerine yürüyerek daha önce Sasanîler'in eline geçirdikleri Bizans topraklarını geri aldı. Bu sülale zamanında Müslüman Araplar İstanbul'u ilk defa olarak kuşatmışlardır (673-680).

İsavriya Sülalesi (717-802)

Müslümanlar'ın 717 yılındaki ikinci Bizans kuşatması sırasında Anadolu'da bulunan **İsavriyalı Leon** ordusuyla İstanbul'a gelerek askerî bir darbe ile İmparator oldu ve **III. Leon** adıyla tahta geçti. Emevîler üç yıllık bir kuşatmadan sonra geri döndüler. Bu sülale zamanında en önemli olayı din kavgaları ve ikona meselesidir. İkona Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem'in ve diğer Hıristiyan büyüklerinin resimlerine verilen isimdir. Bizanslılar bu tasvirlerle tapınırcasına hürmet gösteriyorlar, durum âdeta puta tapıcılığı andırıyordu. İncil'i tetkik etmiş olan kişiler bu davranışı hoş karşılamıyorlardı. İstanbul kuşatmasının kaldırılmasından sonra III. Leon bir emirnâme ile bütün ikonaların kiliselerden atılmasını emretti. Daha sonraki İmparatorlar daha da ileri gittiler. Bu durum halka da sirayet etti. Rumeli halkı ikona severler, Anadolu halkı ise ikona kırıcı tarafı oldu. VIII. yüzyılda **Kraliçe İron** bir konsül toplatarak ikonaları tekrar serbest bıraktı ise de ondan sonra tahta geçen İmparatorlar tekrar yasakladılar. **İmparatoriçe Teodora** zamanında tekrar serbest bırakıldı. Bu devirde Abbasîler'le uzun savaşlar yapıldı.

Amorion Sülalesi (802-867)

Amorionlu **II. Mihail V.** Leon'u öldürerek Bizans tahtına gerçek kendi soyunu kurmuştur. Bu sülale zamanında Abbasîler Bizans'a karşı büyük zaferler kazandılar. **Sicilya** ve **Girit** adaları Müslümanlar'ın eline geçti. Bu sülalenin başarısı **Bulgarlar'**ı Hıristiyan yapmaları olmuştur.

Makedonya Sülalesi (867-1057)

Bu sülalenin kurucusu **I. Vasil** at terbiyecisi idi. Zamanla saraya alınmış ve yükselmişti. Son Amorionlu İmparator **III. Mihail'i** öldürerek Bizans tahtına geçti. I. Vasil, Girit'i Müslümanlar'dan geri aldı. Bu sülaleden gelen İmparatorlardan **Nikefor Phokas, Jean Çimişkez** ve **II. Vasil**, Müslümanlar'ın eline geçmiş olan Erzurum, Malatya, Nusaybin, Kilikya, Suriye'nin büyükçe bir bölümünü ve Kıbrıs'ı geri aldılar. II. Vasil zamanında Bulgar tehlikesi durduruldu. Bulgarlar'a karşı yaptığı büyük katliamlardan dolayı Vasil "**Bulgaraktanos/Bulgar Kıran**" unvanını aldı. Bu sülale zamanında Ruslar da Hıristiyanlığı kabul ederek Bizans Kilisesi'ne bağlanmışlardır. Müslüman Türkler bu sülalenin son zamanlarında Anadolu'ya girdiler.

Dükaşlar Sülalesi (1057-1081)

Bu sülale zamanında Bizans'ta karışıklıklar devam etti. Bu sülalenin en meşhur hükümdarı olan **Romanos Diogenes**, 26 Ağustos 1071 tarihinde Malazgirt'te Sultan Alparslan komutasındaki Selçuklu Türkleri'ne yenildi. Türkler bu savaştan sonra Marmara ve Ege Denizi'ne kadar bütün Anadolu'yu fethettiler.

Kommenler Sülalesi (1081-1885)

Bir ihtilâlle Bizans tahtını ele geçiren **I. Aleksî Komnen**, Marmara kıyılarını Türkler'den geri aldı. Haçlı seferlerini teşvik etti. Başlayan Haçlı seferlerinden faydalanarak Türkler'in elinden bazı toprakları geri aldı. **Manuel Komnen** zamanında Antakya Haçlı Prenslüğü, Kilikya Ermeni Krallığı, bir ara Anadolu Selçuklu Sultanlığı Bizans'ın yüksek

hâkimiyetini tanımıştı. Ancak daha sonra Selçuklu Sultanı **II. Kılıç Arslan Manuel Komnen'i Miryekefalon Savaşı**'nda (17 Eylül 1176) yenerek Bizans'ın bu üstünlüğüne son verdi.

Angeloslar Sülalesi (1186-1204)

Türkler karşısında Komnenler soyunun başarısız kalması sonunda **İsak Angelos**, ihtilâlle Bizans tahtını ele geçirdi. Ancak iç karışıklıklar devam etti. Üstelik IV. Haçlı Seferi Komutanı **Bonifas** fırsattan istifade ederek Lâtinler'in Bizans'ı ele geçirmesini sağladı. Bizans Lâtinler tarafından korkunç bir şekilde yağma ve tahrip edildi.

Lâtin İmparatorluğu (1204-1261)

Haçlılar'la gelmiş olan **Flandr Kontu Boudouin** İmparator ilân edildi. Bu sırada Bizanslı generallerden **Teodor Laskaris** İznik'e Komnenler soyundan **Aleksi Komnen** de Trabzon'a kaçarak burada İznik Rum İmparatorluğu ile Trabzon Rum İmparatorluğu'nu kurmuşlardı. İznik Rum İmparatorluğu Lâtinler'i rahat bırakmıyordu. Bu arada İznik İmparatorluğu da Laskaris ailesinin elinden **Paleologlar**'ın eline geçmişti.

Paleologlar Sülalesi (1261-1453)

İznik Rum İmparatorluğu'nu ele geçiren **VIII. Mihail Paleolog**, İstanbul'u tekrar Lâtinler'in elinden alarak Lâtinler'i şehirden kovdu. Dış saldırılar giderek artmış, bilhassa Selçuklu Devleti'ne tâbi uç beylikleri Bizans aleyhine topraklarını genişletmekte idiler. Bizans İmparatorları şehir içinden başka yerlere söz geçiremiyorlardı. Osmanlı Devleti zamanında üst üste kuşatılan İstanbul nihayet **Fatih Sultan Mehmed** tarafından 29 Mayıs 1453 tarihinde fethedilerek Bizans İmparatorluğu sona erdirildi. Son Bizans İmparatoru **Konstantin** ise savaş sırasında öldü.

Bizans Uygarlığı

Devletin başında bir İmparator bulunur, İmparatorluk babadan oğula geçerdi. Bizans tarihinde kadınların da bazen İmparatoriçe olduğu görülmüştür. Senato kanunların, dinî işlerin, büyük davaların görüşüldüğü, tartışıldığı yerd. Başlangıçta İmparatorluk **Diocése** adı verilen eyaletlere ayrılmıştı. Daha sonra VIII. yüzyılda askerî ve mülkî yönetimin bir elde toplandığı **tem'alara** bölündü.

Bizans ordusunun büyük bir bölümünü ücretli askerler teşkil ederdi. En önemli silahları **Grejuva** (Rum ateşi) denilen silahtı. Bu silah sayesinde İstanbul defalarca başka milletlerin eline geçmekten kurtarılmıştı.

Bizans en çok **Justinianus** zamanında imar edilmiştir. **Antemus** ve **İzidor** adlı mimarlara **Ayasofya Kilisesi** (532-537)'ni yaptırmıştır. Gene Justinianus zamanından kalma **Yerebatan Sarnıcı**, Konstantin zamanında yapılmış olan Ayasofya'nın arkasındaki **Aya İrini Kilisesi**, mozaikleri ile ünlü **Hora Kilisesi (Kariye Camii)**, Yedikule'deki **Yaldızlı Kapı** önemli mimarî eserlerdir.

Kaynak (Source):

Choniates, Niketas; **Die Krone Der Komnenen**, Alm. Çev. Franz Grabler, Graz-Wien-Köln 1958, p. 316 + 1 Harita.

Choniates, Niketas; **Abentcurer Aug Dem Komnenen**, Alm. Çev. Franz Grabler, Graz-Wien-Köln 1959, p. 292 + 2 Harita.

Comnena, Anna; **The Alexiad**, İng. Elizabeth A. S. Dawes, London 1967, p. 439.

Mango, Cyril; **Bizans, Yeni Roma İmparatorlu**, İstanbul 2008, s. 343.

Norwich, John Julius; **Byzanz Auf dem Höhepunkt der Macht, 800-1071**, Düsseldorf 1998, s. 520.

Ostrogorsky, George; **Bizans Devleti Tarihi**, Çev. Fikret Işıltan, Ankara 1981, s. 584 + 2 Harita.

Runciman, Steven; **Byzantine Civilization**, Cheveland-New York 1967, p. 356.

Vasiliev, A. A.; **Bizans İmparatorluğu Tarihi, C. I**, Çev. Arif Müfid Mansel, Ankara 1943, s. 540.

Haklar (Rights): (Telif ve kullanım hakları ile ilgili bilgiler.)		
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca hazırlanan tüm içeriğin her türlü ortamda umuma arz yetkisi sınırsız süreyle Kültür Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bakanlık sonraki zamanlarda hazırlanan içerikle ilgili düzeltme, ekleme, silme veya yayından kaldırma hakkına sahiptir.		
Kaynağı Hazırlayan	Konu Editörü	Proje Yöneticisi
Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. Abdulhaluk Mehmet ÇAY	Prof. Dr. H. Hale KÜNÜÇEN